

NORGES HØYESTERETT

Den 12. juni 2007 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2007-01044-A, (sak nr. 2007/267), straffesak, anke,

B

A

(advokat Arne Gunnar Aas)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(førstestatsadvokat Lasse Qvigstad)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bruzelius**: Saken gjelder hjemmelsgrunnlaget for visitasjon, jf. politiloven § 10 jf. § 8 nr. 3 jf. § 6, og om det var adgang til å utøve nødverge dersom visitasjonen var ulovhjemlet.
- (2) Ved Oslo tingretts dom av 20. januar 2006 ble A dømt for overtredelse av straffeloven § 127 første ledd første straffalternativ og straffeloven § 326 nr. 1 sammenholdt med § 62 første ledd og § 63 annet ledd til samfunnsstraff i 40 timer, og B for overtredelse av straffeloven § 127 første ledd første straffalternativ, straffeloven § 228 første ledd jf. § 232 og straffeloven § 228 sammenholdt med straffeloven § 62 første ledd og § 63 annet ledd til fengsel i 45 dager.
- (3) Begge anket til Borgarting lagmannsrett. Ankene gjaldt bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, saksbehandlingsfeil og straffutmålingen. Ved lagmannsrettens silingsbeslutning ble ankene henvist til ankeforhandling for så vidt gjaldt tiltalebeslutningen postene I og IV.
- (4) Post I gjelder overtredelse av straffeloven § 127 første ledd første straffalternativ og grunnlaget er:

”Gjelder nr. 1 A.

- a) **Lørdag 25. juni 2005 ca kl. 13.50 på bopel i ---gata 1 i Oslo, i det politiet kontrollerte Bs personalia, dyttet hun politibetjent Svean i ryggen, slo han i armen og grep tak i armen hans, og hindret således Svean i hans lovlige arbeid.**

Gjelder nr. 2 B.

- b) **Til tid og sted som nevnt i post I a) under den der nevnte tjenestehandling slo og dyttet han politibetjent Svean så Svean måtte trekke seg litt unna.”**

- (5) Post IV gjelder A – overtredelse av straffeloven § 326 nr. 1. Grunnlaget er:

”Til tid og sted som nevnt i post I a) gjorde hun fysisk motstand i det politibetjent Grøtterud skulle holde henne vekk fra politibetjent Svean fordi hun opptrådte som nevnt i post I a), og hindret således politibetjent Grøtterud under hennes lovlige utøvelse av tjenesten.”

- (6) Borgarting lagmannsretten avsa 15. januar 2007 dom i saken med slik domsslutning:

- ”1. A, f. 00.00.47, dømmes for overtredelse av straffeloven § 127 første ledd første straffalternativ og straffeloven § 326 nr. 1, alt jfr. straffeloven § 63 annet ledd, til 40 – førti – timers samfunnsstraff med 120 – etthundreogtjue – dagers gjennomføringstid, subsidiært 21 – tjueen – dagers fengsel med fradrag for 2 – to – dagers varetekt. Hun erstatter det offentlige 5.000 – femtusen – kroner i saksomkostninger for lagmannsretten.**
- 2. B, f. 00.00.50, dømmes for overtredelse av straffeloven § 127 første ledd første straffalternativ og de forhold som er rettskraftig avgjort ved tingrettens dom, alt sammenholdt med straffeloven § 62, til fengsel i 35 – trettifem – dager med fradrag for 3 – tre – dagers varetekt. Saksomkostninger idømmes ikke for lagmannsretten.”**

- (7) Lagmannsrettens dom er avsagt under dissens. Rettens flertall, som besto av to fagdommere og tre legdommere, kom til at polititjenestemannens visitasjon av B var lovlig, mens mindretallet, bestående av en fagdommer og en legdommer, stemte for frifinnelse av begge de tiltalte for de postene som stod til behandling, ut fra sin bedømmelse av bevisene i saken. Som det fremgår av domsslutningen, omfatter straffutmålingen for B også de legemsfornærmelsene som ble rettskraftig avgjort av tingretten.

- (8) B har anket over lagmannsrettens lovanvendelse. Begge har dessuten i en felles ankeerklæring anket over lagmannsrettens dom. Ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs beslutning av 27. mars 2007 ble ankene tillatt fremmet for så vidt gjelder spørsmålet om B ble visitert uten lovhjemmel, og hvilken betydning dette i tilfelle har for adgangen til å utøve nødverge. Ankene for øvrig ble ikke tillatt fremmet.

- (9) *Mitt syn på saken:*

- (10) B var torsdag 24. juni 2004 blitt politianmeldt for voldshandlinger – forhold som er rettskraftig avgjort ved tingrettens dom. Politibetjentene Hilde Grøtterud og Trond Svean fikk i oppdrag å innhente opplysninger om hans personalia, og oppsøkte ham hjemme. Lagmannsretten beskriver visitasjonshandlingen, som skjedde etter at polititjenestemennene hadde kommet inn i boligen, slik:

”... B kom ut av soverommet. Polititjenestemennene forklarte hvorfor de var der. B var aggressiv og hissig. Han var lite villig til å oppgi navnet sitt og nektet på Sveans forespørsel å legitimere seg, men snakket uavbrutt om andre ting. Det utviklet seg en diskusjon, hvorunder Svean blant annet sa at B kunne bli visitert, om nødvendig med makt. B satte seg ned på en divan. Svean forsøkte å gripe lommeboken i lommen hans, men B slo Sveans hånd vekk. Deretter reiste B seg og gikk mot soverommet.”

- (11) Lagmannsretten kom til at visitasjonen av B var lovlig, og uttaler om dette:

”Politiet kan foreta visitasjon for å bringe en persons identitet på det rene hvis personen nekter å oppgi navn, fødselsdato, fødselsår, stilling og bopel når politiet ber om det, eller det er grunn til mistanke om at den oppgitte identitet er falsk, jfr. politiloven § 10 første ledd første punktum. Med visitasjon menes besiktigelse og undersøkelse av en person utenpå kroppen, av vedkommendes klær, veske og lignende i den hensikt å finne bestemte gjenstander, jfr. Ot. prp. nr. 22 (1994-95) side 62. Å søke i tiltaltes lommer etter hans lommebok må falle inn under hva politiet kan gjøre i et tilfelle som dette. Navn og bopel må angis nøyaktig, jfr. Bratholm og Matningsdal tredje del side 46. Om det faktisk var grunn til mistanke om at opplysningene var falske, er vanskelig å bedømme i ettertid. Denne vurderingen må etter flertallets oppfatning i første rekke bero på tjenestemennenes bedømmelse av situasjonen på stedet. Politiloven § 8 nr. 3 kan etter flertallets oppfatning ikke oppfattes som et påbud om at visitasjon kun kan foretas etter innbringelse til politistasjon m.v. Sammenhengen i regelverket tilsier at politiet må kunne nøye seg med å visitere vedkommende på stedet.”

- (12) Forsvareren for Høyesterett har anført at lagmannsretten her har bygd på en uriktig tolking av politiloven § 10, jf. § 8, og at visitasjonen av B var uhjemlet. Aktor har gjort gjeldende at visitasjonen er hjemlet i politiets generalfullmakt, jf. politiloven § 6 fjerde ledd.
- (13) Innledningsvis bemerker jeg at enhver, etter krav fra for eksempel en polititjenestemann, plikter å oppgi navn, fødselsdato etc. når ”Oplysning derom i den offentlige Tjenestes Medfør begjæres”, jf. straffeloven § 333. Spørsmålet i saken er imidlertid når en polititjenestemann kan visitere en person for å få brakt slike opplysninger til veie, eller få opplysningene verifisert. Jeg er enig i lagmannsrettens beskrivelse av hva som menes med visitasjon.
- (14) Det er enighet mellom aktor og forsvarer for Høyesterett om at politiloven § 10, jf. § 8 nr. 3, ikke gir hjemmel for visitasjon i et tilfelle som det foreliggende. Det er jeg enig i.
- (15) Overskriften til § 10 i politiloven ble ved lov 28. juni 2002 nr. 53 endret fra ”Visitasjon” til ”Etterfølgende visitasjon m.v.”. Det fremgår av Ot.prp. nr. 58 (2001–02) side 20, som ligger til grunn for endringsloven, at visitasjon etter § 10 ”ikke [er] et selvstendig ordensmessig virkemiddel”, og at endringen ble foretatt for å fremheve at ”det [er] tale om ’aksessorisk’ visitasjon, dvs. visitasjon som knytter seg til et annet inngrep”. Det heter videre på samme side at ”slik visitasjon [dvs. etter § 10] ikke er et selvstendig virkemiddel på linje med dem som er nevnt i politiloven § 7 annet ledd”. Disse uttalelsene bekrefter overskriftens endrete ordlyd, nemlig at § 10 første ledd ikke var ment som en selvstendig hjemmel for visitasjon.
- (16) I Ot.prp. nr. 22 (1994–95), som ligger til grunn for politiloven, behandles visitasjon i punkt 2.6.3. på side 21. Det heter der:

”... Når politiet griper inn av ordensmessige grunner, er det generalfullmakten som utgjør hjemmelsgrunnlaget for visitasjon for å ivareta sikkerhetsmessige hensyn. ...

Hensynet til arrestanters rettssikkerhet tilsier at det i den nye politiloven tas inn en uttrykkelig lovhjemmel for visitasjon av personer som politiet tar hånd om for kortere eller lengre tid. Bestemmelsen foreslås tatt inn i utkastets § 10, ...

Politiembetsmennenes Landsforening (PEL) har i sin høringsuttalelse tatt til orde for at det inntas en hjemmel i politiloven for visitasjon for å fremskaffe en persons identitet. Hjemmelen som er foreslått i utredningen, innskrenker seg til at politiet skal kunne foreta visitasjon for å fastslå identiteten hos mindreårige. Når det gjelder andre personer som man har grunn til å tro oppgir falsk identitet, viser utredningen til at formålet vil kunne nås ved en ransaking hjemlet i straffeprosessloven, idet politiet i slike tilfelle som regel står overfor overtredelse av strl. § 333. ... *Departementet* er enig med PEL og foreslår at det i politiloven gis en hjemmel for visitasjon for å bringe personers identitet på det rene. Visitasjon vil kunne tas i bruk når en person nekter å oppgi personalia”

- (17) Dette understreker at § 10 heller ikke før lovendringen i 2002 var ment å gi et selvstendig grunnlag for visitasjon. Også rettssikkerhetshensyn taler for at § 10 må tolkes slik.
- (18) Paragraf 8 første ledd nr. 3 hjemler innbringelse til politistasjonen og lignende av ”den som ikke oppgir navn, fødselsdato, fødselsår, stilling og bopel når politiet forlanger det, eller som gir opplysninger herom som det er grunn til å tvile på riktigheten av”. Er vedkommende innbrakt, er det ikke tvilsomt at det kan skje visitasjon. Men paragrafen hjemler ikke visitasjon for å kontrollere en persons identitet i vedkommendes hjem. Jeg er således ikke enig med lagmannsretten når den uttaler, at ”§ 8 nr. 3 kan [...] ikke oppfattes som et påbud om at visitasjon kun kan foretas etter innbringelse til politistasjon m.v.”.
- (19) Jeg tilføyer at politiet også har hjemmel til å foreta visitasjon i lovens § 7 annet ledd i forbindelse med håndhevelsen av den offentlige ro og orden mv., og i § 12 femte ledd, som gjelder hjelp til syke mv., men at disse bestemmelsene ikke er aktuelle i den foreliggende sak.
- (20) Aktor har imidlertid anført at visitasjon i et tilfelle som det foreliggende har hjemmel i politiets generalfullmakt til å treffe nødvendige tiltak for å opprettholde den offentlige ro og orden og hindre lovbrudd. I politiloven fremgår denne av § 6. Fjerde ledd lyder:

”Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig.”
- (21) Det er ikke tvilsomt at bestemmelsen hjemler politiets myndighet til å bruke makt overfor borgerne. Frem til gjeldende politilov var denne sedvanebestemt, men fikk da en formell hjemmel i lov. Det spørsmål saken reiser, er om den ulovfestede generalfullmakt ga en mer vidtgående visitasjonsadgang enn den som følger av § 10, jf. § 8. Jeg kan ikke se at det er tilfelle, og viser til Ot.prp. nr. 22, hvor det i merknaden til § 10 på side 62 heter: ”I paragrafen lovfestes den adgang politiet har etter generalfullmakten til å foreta visitasjon av personer.”
- (22) Jeg er således kommet til at visitasjonen av B var uhjemlet. Forsvareren har anført at handlingene som omfattes av tiltalens post I og IV, er straffrie som nødvergehandlinger, jf. straffeloven § 48, og påstått B og A frifunnet så langt lagmannsrettens dom er påanket.
- (23) Det er i juridisk teori og praksis lagt til grunn at nødvergerett overfor offentlige tjenestehandlinger bare kan anerkjennes i sterkt begrenset utstrekning, jf. Rt. 1979 side 760. Høyesterett uttalte her at en eventuell feiltakelse fra politiet i faktisk eller rettslig

henseende ikke kunne gi adgang til nødverge mot en pågripelse fra politiets side med mindre denne fremstår som et ”klart overgrep”, se side 761.

- (24) Lagmannsretten beskriver det som skjedde etter polititjenestemannens forsøk på å gripe Bs lommebok, slik:

”For å sikre seg mot alle eventualiteter, herunder at B kunne stikke av eller gripe til våpen, fulgte Svean tett etter B. Rett bak ham igjen fulgte A, politibetjent Grøtterud og til slutt As bror. B forsøkte å lukke døren bak seg, men Svean satte foten i døråpningen. Svean sperret åpningen med armen for å hindre at flere tok seg inn på soverommet. Situasjonen utviklet seg ved at A dyttet Svean i ryggen og slo ham i armen. Politibetjent Grøtterud grep derfor tak i A. Grøtterud var imidlertid usikker på hvorledes As bror – som stod bak henne – ville reagere. Hun slapp derfor A og snudde seg mot broren. Svean beveget seg nå inn i soverommet. A angrep da Svean på ny. Svean dyttet A ned i sengen hvorefter B reagerte med å slå Svean i hodet. Svean dyttet deretter B ned i sengen, samtidig som Grøtterud tok kontroll over A. A lot seg ikke frivillig legges under kontroll, men satte seg fysisk til motverge. B reiste seg og kom mot Svean. Svean valgte da å benytte pepperspray mot de tiltalte, som på denne måten ble passivisert.”

- (25) Ved prøvingen av om det foreligger nødverge, er Høyesterett bundet av lagmannsrettens bevisvurdering. Selv om visitasjonen var ulovhjemlet, kan jeg ikke, hensett til lagmannsrettens bevisvurdering, se at dette berettiger de etterfølgende voldshandlinger som nødvergehandlinger.
- (26) Jeg er etter dette kommet til at ankene må forkastes.
- (27) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

Ankene forkastes.

(28)	Dommer Indreberg:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
(29)	Dommer Øie:	Likeså.
(30)	Dommer Coward:	Likeså.
(31)	Dommer Gjølstad:	Likeså.

(32) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

Ankene forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: